

KONKURENČNOST NA REGIONALNI RAVNI

Competitiveness at the Regional Level

1 Uvod

V Sloveniji se v zadnjem času vse bolj uveljavlja potreba po postavitvi evropskih regij. Večje politično osredotočanje na regionalno raven lahko precej prispeva k uspešnosti slovenskih podjetij. Sama evropska integracija je omogočila regijam, da postanejo pomembnejše gospodarske enote. Razlike v razvitosti posameznih regij so posledice strukturnih razlik v ključnih dejavnikih, kot so fizični in človeški kapital, infrastruktura, raziskovalne kapacitete, kakovost poslovnega okolja. Regije kot geografske enote sedaj tako ekonomsko, kulturno kot trgovinsko lažje delujejo v razširjeni Evropski unij (EU). Zmanjšanje vloge nacionalnih držav je omogočila evropskim regijam, da se bolj prilagodijo geografskim, kulturnim, socialnim in ekonomskim značilnostim zaokroženega geografskega območja ter na drugi strani vse bolj globalizirani EU.

Namen prispevka je prikazati, kako vse večje politično osredotočanje na regionalno konkurenčnost prispeva k uspehu tako na podjetniški kot na nacionalni ravni. Regionalni uspeh omogoča ugodnejše razvojne možnosti podjetjem kot tudi sami državi. Geografsko območje, v katerem podjetja delujejo, ne zagotavlja samo naravnih virov, ampak igra pomembno vlogo v procesu akumulacije znanja, v modelih sodelovanja in odločitev, na katerih je inovacijski napredek lokalnih podjetij zasnovan. Procesno ali kolektivno učenje je povezano s karakteristikami in kapacitetami na določenem geografskem območju. Lokalni trg dela, notranja kultura v podjetjih ter pretekle industrijske izkušnje pogojujejo napredek (Camagni 2002). Uspeh podjetij na nekem geografskem območju ni odvisen samo od javnega sektorja ter od človeškega in socialnega kapitala, ampak tudi od izbranega zunanega premoženja ter specifičnih virov, ki niso enostavno dosegljivi na trgu. Podjetja so vključena v interakcijo z drugimi podjetji in javno administracijo za pridobitev pomembnega zunanega premoženja (dograditev infrastrukture). Proces učenja zahteva vredno, nematerialno in neformalno izmenjavo, ki se običajno odvija znotraj velikih podjetij. Kolektivni proces učenja običajno zajema lokalni trg dela, verigo profesionalnega nadgrajevanja, mobilnost izobražene delovne sile ter gostoto odnosov z lokalnimi kupci in dobavitelji (Capello 1999). Geografska območja tekmujejo in sodelujejo med seboj pri kreiranju svojih konkurenčnih prednosti. Tekmujejo glede privlačnosti za dolgoročne naložbe, turiste, pomembne prireditve, specializirane človeške vire (Roth in Zanker 2001), moderno infrastrukturo, visoko tehnologijo, inovacijsko aktivnost (Santos 2000) ter glede kakovosti življenja ter okoljevarstvenih standardov (Rogerson 1999).

Regionalna konkurenčnost je definirana kot sposobnost regije, da zadovoljuje potrebe in povpraševanje (v blagu in storitvah) tako lokalnega kot globalnega trga, ob čemer je dosežen visok in dolgoročen nivo dohodkov (Omoregie in Thomson 2001). Regionalne študije novih članic EU so pokazale, da so konkurenčnost povečale predvsem regije, ki imajo glavno mesto, in tiste regije, ki mejijo na stare članice EU. Evropska integracija sili mesta, da spremljajo nove priložnosti in nevarnosti, ki izhajajo iz skupnega notranjega trga. V neintegrirani Evropi je bila konkurenca med dvema nacionalnima mestoma z vidika države nesmiselna, v novih razmerah pa se je med evropskimi mesti in regijami razvila

dr. Art Kovačič

*Inštitut za ekonomska raziskovanja,
Ljubljana*

Izvleček

UDK: 339.137:332.1

Regionalni dejavniki vplivajo na konkurenčnost podjetij in industrije. V konkurenčni ekonomiji so vredne lokalne zmogljivosti tiste, ki povečujejo sposobnost podjetij, da ustvarijo, pridobijo, sprejmejo ali uporabijo znanje nekoliko hitreje kot konkurenca. Nobeno podjetje ne more kreirati strategij, ki popolnoma prezirajo kvaliteto in karakteristike regionalnih zmogljivosti. Moderna industrija je močno povezana z lokalnimi dobavitelji, regionalnimi univerzami, s tehničnimi inštituti in ponudniki storitev ter tudi s konkurenti.

Ključne besede: regionalni razvoj, konkurenčnost industrije, specializacijski proces

Abstract

UDC: 339.137:332.1

Regional factors influence the competitiveness of a firm or an industry. In a competitive economy, valuable localised capabilities will primarily be those which increase the ability of firms to create, acquire, accumulate, and utilise knowledge a little faster than their competitors. No firm can create strategies that entirely disregard the quality and characteristics of the capabilities in the region. Modern industry is strongly connected to local suppliers, regional universities, technological institutes and service providers, and also competitors.

Key words: regional development, industrial competitiveness, specialization process

JEL: 019; 038; 057

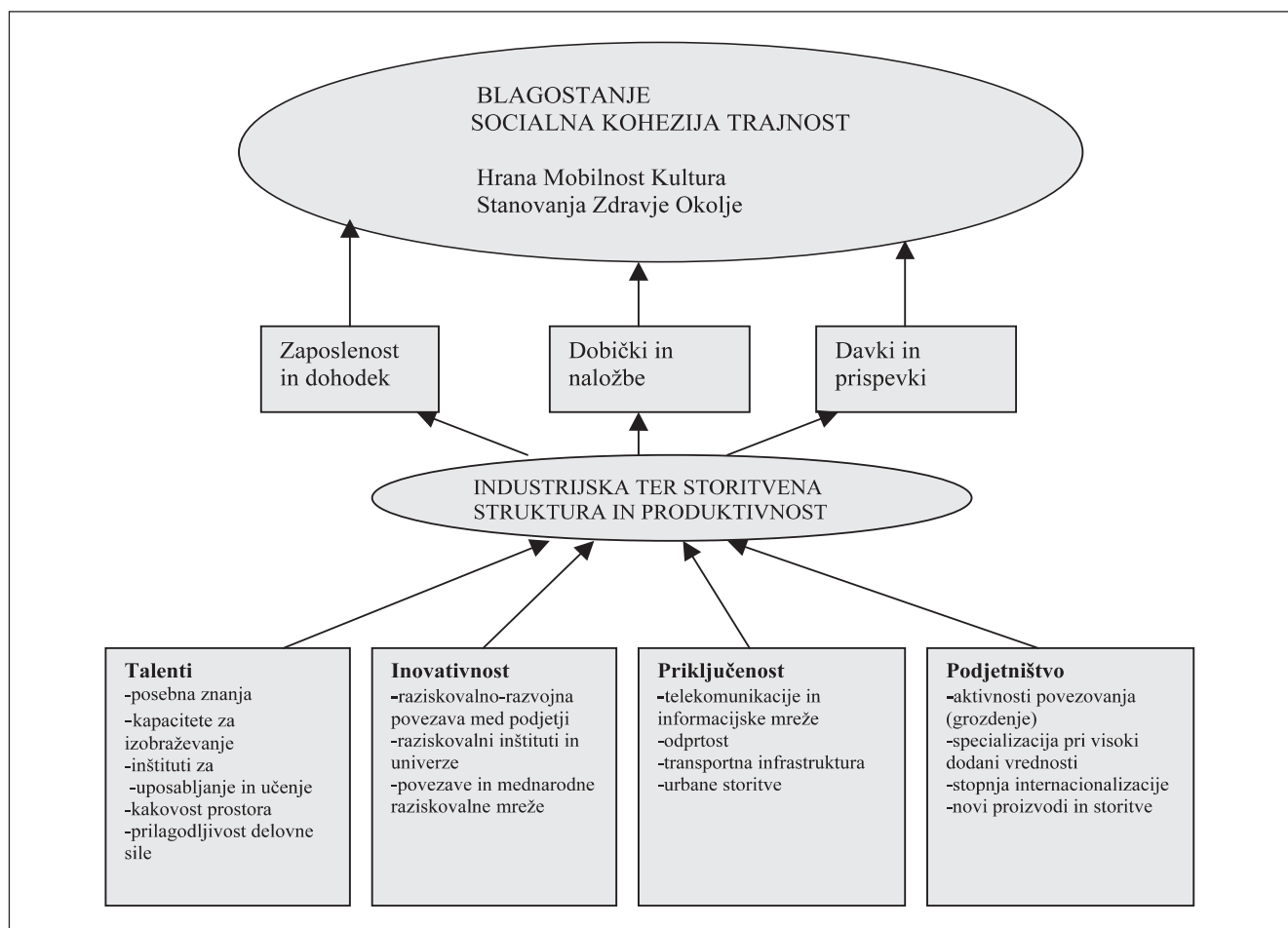
precejšnja konkurenca glede odpiranja novih delovnih mest, pridobivanja domačih in tujih naložb ter turistov. Regije glavnih mest so pridobile zaradi koncentracije visoko izobraženih strokovnjakov, velikih naložb, dobre infrastrukture ter zaradi ugodnega geografskega položaja.

Mesta so konkurenčna, če na fleksibilen in učinkovit način odpravljajo negativne posledice ekonomske rasti, ki se pogosto kažejo v rasti cen zemljišč in poslovnih prostorov, povečanju mestnega prometa, večjem onesnaževanju ter povečevanju socialnih razlik. Zelo pomembno je konkuriranje s storitvami, ki morajo biti boljše kakovosti v primerjavi s drugimi mesti. Urbane regije so v novih članicah EU precej pridobile v zadnjih letih. Ljubljana z bližnjo okolico je takšen primer. Mesta konkurirajo med seboj, vendar drugače kot države. Države konkurirajo za delež svetovne trgovine s prilagajanjem obrestne mere in tečajev valut, z restriktivnimi politikami ali s sodelovanjem z drugimi narodnimi gospodarstvi. Običajno se urbano konkurenčnost definira kot sposobnost mesta, da na prilagodljiv in učinkovit način odpravlja negativne posledice ekonomske rasti, ki se pogosto kažejo v rasti cen zemljišč in poslovnih prostorov, povečanju mestnega prometa, večjem onesnaževanju in povečevanju socialnih razlik. Zelo pomembno je konkuriranje s storitvami, ki morajo biti boljše v primerjavi s drugimi mesti.

Močna povezava med urbano in regionalno konkurenčnostjo je vidna v EU. Zelo visoko se uvrščajo tiste regije, ki imajo bogata mesta. V urbanih središčih imamo močan storitveni sektor, ki močno sodeluje z industrijo na obrobju mest. Običajno je proizvodnja zunaj mest, v samih mestih pa so bolj finančno-trgovske dejavnosti. Če regija nima močnega mesta, se obstoječa industrija povezuje s storitvami zunaj regije, kar prikazuje model na sliki 1. Jasno je, da storitvena dejavnost obstaja tudi zunaj mest, vendar nima takšne teže kot v urbanih središčih. Tudi kmetijstvo se povezuje z živilsko industrijo, vendar tega zgornji model ne prikazuje, ker to ni obravnavana tematika.

Globalizacijski proces daje mestom vlogo ključnih igralcev v svetovni ekonomiji. Zato postaja konkurenčnost mest pomemben izziv ne samo za lokalno, ampak tudi za regionalno gospodarstvo. Kakovost življenja je tudi eden od dejavnikov konkurenčnosti urbanih prostorov, saj so mesta poleg gospodarstva tudi življenjski prostor. Napredek informacijskih povezav je še povečal pomen mesta v luči stičišča nacionalnih in globalnih povezav. Dosedanje študije urbanih središč so velikokrat ignorirale neotipljivi vidik informacijsko-tehnoloških mrež in položaj globalnega križišča, saj so bile preveč usmerjene na fizični in otipljivi vidik mestnega življenja (trg nepremičnin, socialne razlike,

Slika 1: Soodvisnost med urbano, regionalno in nacionalno konkurenčnostjo

Vir: Lastni model.

sprememba pri zaposlenosti, transport ...). Poleg urbanih regij so v novih članicah EU precej izboljšale konkurenčnost tudi mejne regije. Mejne regije, ki mejijo na stare članice EU, so doživele zelo hitro integracijo v EU. Bližina pomembnih trgov, manjše potrebne naložbe v infrastrukturo, precejšen priliv neposrednih tujih naložb ter večji prihod turistov so postavile te regije v boljši konkurenčni položaj. Svojo konkurenčno prednost so izgubile predvsem tiste regije, ki imajo upadajočo industrijo in regije, v katerih prevladuje kmetijska dejavnost.

Razvoj posameznih konkurenčnih determinant, kot so infrastruktura, človeški viri, tehnološke mreže, menedžment, trg dela, zdravstvo in regionalni institucionalni okvir, bi moral bolj slediti potrebam regionalnega prebivalstva ter manj potrebam nacionalne države. Večja možnost regionalne specializacije omogoča večjo konkurenčnost ter lažje vključevanje v evropski prostor. Namen evropskega regionalizma ni toliko namenjen zmanjševanju razlik, kot temu, da se določene institucionalne strukture lažje prilagodijo potrebam izbranega geografskega območja. Kljub pomoči manj razvitim regijam razlike ostajajo. Specializacijo regij in geografsko koncentracijo posameznih industrij lahko merimo s primerjavo proizvodnih struktur (Aiginger idr. 1999). Proučevana regija je specializirana v primeru, da ima samo nekaj industrij (panog) velik delež proizvodnje na regionalni ravni. Proučevana industrija (avtomobilska industrija) je geografsko koncentrirana, če je pomemben delež proizvodnje zaznan samo v nekaj regijah. Teoretične in empirične študije so pokazale, da nominalne in relativne plače upadajo s povečevanjem transportnih stroškov do industrijskih in kapitalskih centrov (Krugman in Livas 1996). Industrijski centri so koncentrirali kapital in znanje v dobi industrializacije. Po trgovinski liberalizaciji postaja lažji dostop do ključnih trgov eden od razlogov, zakaj se industrijske in storitvene aktivnosti selijo v mejne regije.

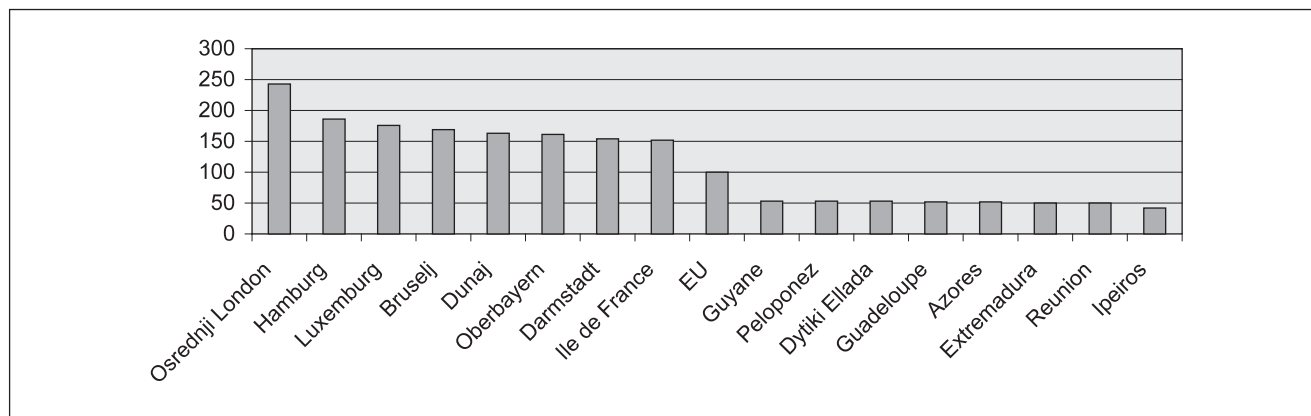
2 Evropski regionalizem in razvojno dohitevanje

Izziv za ekonomsko in socialno kohezijo ne predstavlja le konvergence najmanj razvitih regij, ampak tudi bistvene spremembe ekonomske realnosti v svetu, ki povzročajo strukturne probleme v razvitih, starih članicah EU. Države, članice, regije in posamezniki se bodo morali v prihodnosti

prilagajati svetu, ki se nahaja v procesu prestrukturiranja, hitrih ekonomskih in socialnih sprememb, globalizacije trgovine in proizvodnje ter prehoda v gospodarstvo in družbo, ki temelji na znanju (Mrak 2004). Pri Grčiji in Portugalski dosega BDP na prebivalca 70 odstotkov povprečja EU, medtem ko je pri Španiji in Grčiji viden 6–8 procenti zaostanek zaposlenosti na EU. Španija je preko regionalne pomoči v zadnjem obdobju postala ena najnaprednejših članic. Strukturni in kohezijski skladi, ki predstavljajo okoli 0,4% BDP (EU), krepijo razvoj v manj razvitih regijah. V obdobju 2000–2006 je transfer v ciljno področje 1 predstavljal 0,9 procenta BDP-ja Španije ter 2,5 procenta BDP-ja Grčije in Portugalske. Ta transfer je prispeval 3 procente investicij v Španiji, 8–9 procentov v Grčiji in Portugalski. V štirih kohezijskih državah (Grčija, Španija, Irska ter Portugalska) je bila v obdobju 1994–2001 zabeležena rast nad povprečjem EU. Španija je lep primer države, ki je dosegla precejšen gospodarski napredek prav po zaslugi evropske regionalizacije in internacionalizacije. Špansko gospodarstvo na primer prejema določene koristi tudi od povečane internacionalizacije EU. Španski jezik govori trenutno 400 milijonov ljudi, od tega 35 milijonov v ZDA. Španija postaja ena glavnih tujih investitoric v Latinski Ameriki (Telefonica, Endesa). Nemške podružnice, kot sta na primer Samsung in SEAT, beležita dobre rezultate. Španija je trenutno peti največji evropski proizvajalec avtomobilov.

Povečan regionalizem je v Španiji povzročil pozitivne premike tudi na drugih področjih. Viden je tudi kulturno-arhitekturni prodor. Barcelona doživlja urbano renesanso. Mesto se uvršča na prvo mesto v svetovnem merilu po kakovosti življenja. Barcelono obišče letno 20 milijonov turistov, devet milijonov nočitev kar je petkrat več od leta 1992 ko je Barcelona imela olimpijske igre. Olimpijske igre so na eni strani povečale mednarodno pozornost do Barcelone, na drugi strani pa je bil opažen zagon investicij pri infrastrukturnih projektih (širitev letališča, avtocestni obroč, telekomunikacije, itd.). Konkurenčno-razvojni napredek Španije je viden pri odprtju treh milijonov novih delovnih mest odkar je Jose Maria Aznar postal premier (1996). Ob tem se je stopnja brezposelnosti prepolovila. Katalonija kot ena najuspešnejših španskih regij je ob evropski regionalizaciji vsekakor pridobila. Regije ne

Graf 1: Regije v eu z največjim/najmanjšim BDP na prebivalca po kupni moči (1998)

Vir: Eurostat, Statistics in focus, 3/2001

konkurirajo enako kot podjetja. Regije skušajo s svojim delovanjem vplivati na naložbene strategije podjetij. Z izboljševanjem podjetniškega okolja in podpornih organizacij skušajo privabiti nova podjetja v regijo in preprečiti odhod podjetij v druge regije. Med posameznimi regijami v EU so precejšnje razlike glede BDP na prebivalca po kupni moči. Regije, kot so London, Hamburg, Darmstadt, Bruselj in Dunaj, so močno nad evropskim povprečnem glede standarda. Če je posamezna metropola z okolico regija, potem je logično, da se po uspešnosti rangira v sam evropski vrh. Prisotnost bogatega in konkurenčnega mesta močno vpliva na položaj regij. Na drugi strani vidimo, da najrevnejše regije sploh nimajo velikih mest. Ile de France je najbogatejša francoska regija, ki zaokroža Pariz z bližnjo okolico. Ali obstaja možnost, da bi katera druga francoska regija po višini BDP na prebivalca prehitela Ile de France? Te možnosti ni. Na drugi strani je Korzika najrevnejša francoska regija od časov druge svetovne vojne. Brez kolonialnih območij je Korzika najrevnejši del Francije. Na tem primeru se lahko vidi, da se konkurenčen položaj regij ne spreminja tako hitro, kot pri podjetjih ali državah.

Konkurenčnost podeželskih področij je odvisna tudi od širšega spektra aktivnosti, usmerjenih v ustvarjanje novih delovnih mest, ki na bi upočasnila oziroma zastavila izseljevanje prebivalstva iz podeželskih mest. Pri tem se velja spomniti na to, da so podeželske regije pogosto sinonim za bolj zdravo okolje ter naravno dediščino, kar sta pomembna elementa za razvoj turizma in nekreativnih dejavnosti. Ohranitev podeželja, zaščita naravne ter spodbujanje obnavljanja in oživitve vasi je zato izrednega pomena (Mrak 2004). Da bi regije v Uniji vzdrževale gospodarski razvoj in zaposlenost v konkurenčnem okolju, morajo, kot že rečeno, zadostiti dvem komplementarnim sklopom pogojev. V prvi sklop pogojev spada zadostna fizična infrastruktura (učinkovit promet, telekomunikacije in energetska omrežja, dobra oprema za varovanje okolja itd) ter ustrezen človeški kapital (delovna sila s potrebnimi kvalifikacijami in usposobljenostjo). Drugi sklop pogojev pa v novem na znanju temelječem gospodarstvu zahteva, da imajo regije potrebne inovacijske zmogljivosti in so zato sposobne učinkovito uporabljati obstoječe tehnično znanje in nove tehnologije, kakor tudi slediti trajni razvojni poti, ki mora ustrezati okoljskim pogojem. Za doseganje obojega so potrebni učinkoviti in razvojno usmerjeni institucionalni in upravni okvirji (Tretje poročilo o gospodarski in socialni koheziji, EC 2004). Kohezijska politika zunaj najmanj razvitih regij mora biti zato osredotočena na revitalizacijo obstoječih industrijskih, urbanih in podeželskih predelov s spodbujanjem konkurenčnosti in ekonomske preobrazbe ter prilagodljivosti regij in posameznikov v razmerah globalizacije. (Mrak 2004).

Ker je regionalna konkurenčnost zelo kompleksen pojem, je zanimivo pogledati, kaj določa samo uspešnost. Po anketi podjetij, ki je bila narejena v okviru merjenja faktorjev regionalne konkurenčnosti (Cooperation and innovation as factors of regional competitiveness, Schienstock, Kautonen, Roponen 1995), znanje in sposobnosti delovne sile

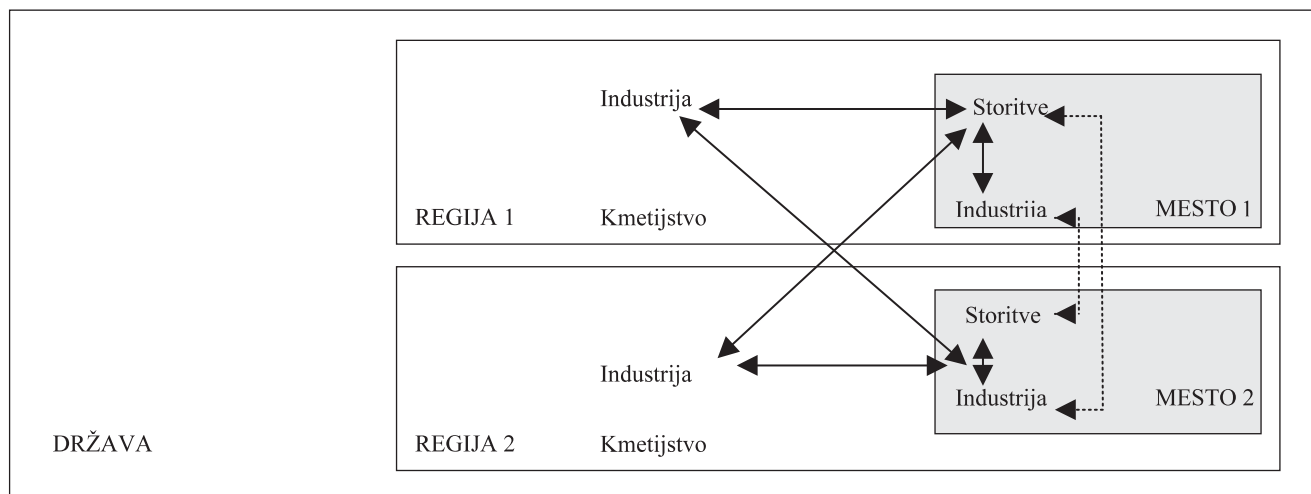
zagotavljajo dolgoročne konkurenčne prednosti. Okoli tri četrtine anketiranih podjetij je izpostavilo znanje in sposobnosti delovne sile kot pomemben faktor, ki jim omogoča uspešno konkuriranje na globalnih trgih. Tudi povečanje vloge R & R je pomemben faktor dolgoročne konkurenčnosti. Tretji najpomembnejši faktor je organizacijsko preoblikovanje. Neverjetno je, da samo 10 odstotkov podjetij poudarja pomen tesnega sodelovanja z drugimi podjetji kot faktor dolgoročne konkurenčnosti. Med regijami so določene razlike pri poudarjanju posameznih faktorjev dolgoročne konkurenčnosti. V regiji Tampere 85 odstotkov podjetij poudarja pomen znanja in sposobnosti delovne sile kot pomemben faktor dolgoročne konkurenčnosti, medtem ko v dveh regijah to poudarja manj kot polovica podjetij (Basque Country 27 %, Centro 41 %). V regiji Baden Wurttemberg približno 68 odstotkov anketiranih podjetij poudarja pomen dejavnosti R & R. V regiji Centro je samo 39 podjetij takšnega mnenja. Razlike med posameznimi regijami so očitne, kar močno vpliva na delovanje podjetij v njih. Študija evropske komisije (Pinelli 1998, Regional Competitiveness Indicators) je analizirala najpomembnejše faktorje, ki so tesno povezani z regionalnimi razlikami v ravni BDP. To so predvsem štirje faktorji:

- 1) struktura gospodarskih dejavnosti, ki se najenostavneje prikaže z razmerjem zaposlenosti po sektorjih: kmetijstvo, industrija, gradbeništvo, trgovina, druge storitve;
- 2) obstoj inovativne dejavnosti, ki se meri ob pomoči števila patentov ali z dejavnostmi regije za izboljšanje inovativnosti gospodarstva;
- 3) regionalna dostopnost, ki se meri z novim indeksom periferije XVI, ki vključuje učinek različnih variacij infrastrukture;
- 4) usposobljenost in kvalificiranost delovne sile se meri s številom univerzitetnih diplomantov v populaciji med 25. in 59. letom. Najuspešnejše regije stremijo k temu, da imajo višji odstotek visoko izobražene delovne sile od povprečja EU.

Ti štirje faktorji v statističnem pogledu pojasnijo skoraj dve tretjini sprememb ravni BDP na prebivalca med regijami v Evropski uniji. Kaj vse pogojuje uspeh posameznih regij lahko razberemo tudi iz drevesa regionalne konkurenčnosti.

Regionalno konkurenčno drevo omogoča pojasnitev uspeha posameznih regij v EU. Namen drevesa je pomoč kreiranju posameznih politik, tako na nacionalni kot na lokalni ravni. Regionalno konkurenčno drevo je bilo uspešno testirano v posameznih evropskih regijah: Helsinki (Finska), Berkshire (VB), East-Flanders (Belgija), Ligurija (Italija), Nyugat (Madžarska), Navarra (Španija) ter Auvergne (Francija). Drevo omogoča razložitev, kateri dejavniki omogočajo dosego željenih ciljev, kot so blagostanje, trajnost in socialna kohezija (Maarten de Vet idr. 2004). Vhodni dejavniki regionalne konkurenčnosti so: talenti, inovativnost, priključenost ter podjetništvo. Vhodni dejavniki določajo, kakšne so lahko konkurenčne prednosti podjetij na določenem geografskem območju, sooblikujejo investicijsko

Slika 2: Drevo regionalne konkurenčnosti

Vir: Maarten de Vet idr. 2004

klimo ter privlačnost za tuje investitorje. Od tega zavisi, kakšna je industrijska struktura ter produktivnost. Sama uspešnost posameznih industrijskih in storitvenih dejavnosti se vidi v zaposlenosti, dobičkih ter v davčnih prihodkih.

Večje osredotočanje na regionalno raven pomeni, da se institucionalni ovir bolj približa potrebam regionalnega prebivalstva. Regionalne institucije lahko vsekakor bolj zadovoljijo potrebe prebivalstva in podjetij na določenem območju. Na splošno velja, da nudijo dobro upravljane in učinkovite institucije pomembno podporo za konkurenčnost regij, saj omogočajo sodelovanje med različnimi skupinami iz javnega in zasebnega sektorja. Še posebej lahko izboljšajo kolektivne procese učenja in ustvarjanja, prenašanja in širjenja znanja, kar je bistvenega pomena za inovativnost. Poleg tega pa lahko utrdijo omrežja in javno-zasebna partnerstva, ter tako spodbujajo nastanek uspešnih regijskih poslovnih grozdov, pa tudi oblikovanja strategije razvoja inovativnosti in regijske politike. Dobro vodstvo in učinkovite ustanove so dokaj pomembne v manj uspešnih regijah, ki imajo praviloma pomanjkljiv upravni sistem in slabo obvladajo vprašanja v zvezi z znanostjo in tehnologijo, čeprav se soočajo z velikimi spremembami na gospodarskem, tehnološkem in socialnem področju (Tretje poročilo o gospodarski in socialni koheziji, EC 2004).

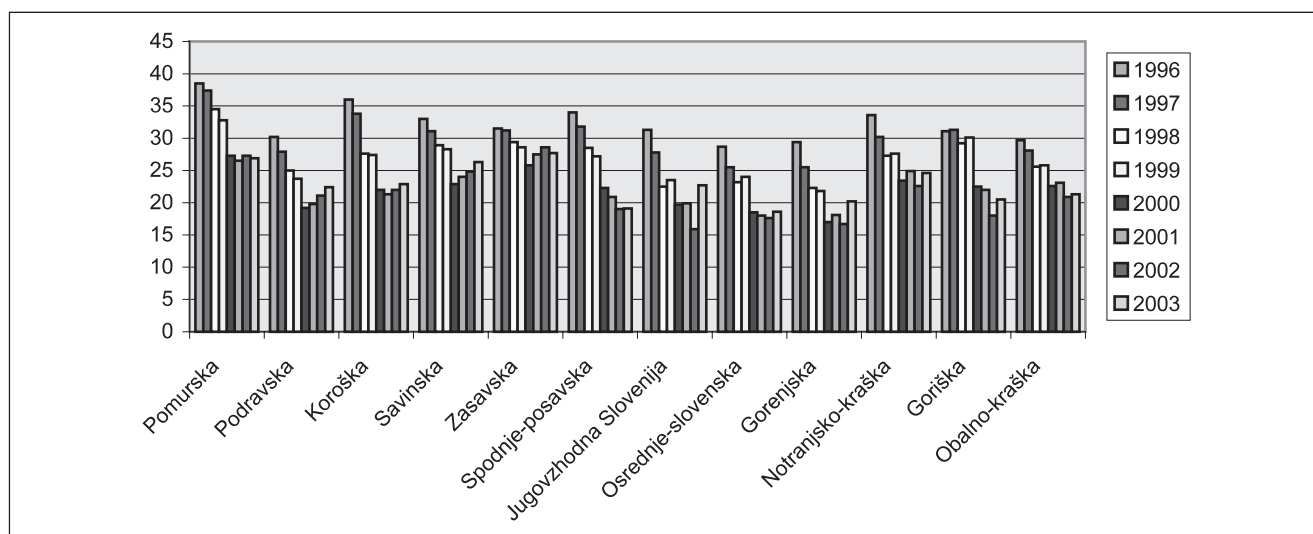
Evropska regionalna politika je bila prvotno bolj osredotočena na zmanjševanje razlik in manj na krepitev same konkurenčnosti. Regionalna politika je bila zasnovana kot je intervencija vlade z namenom vplivanja na običajno distribucijo gospodarske dejavnosti in na zmanjšanje socialnih in ekonomskih razlik med regijami. Običajno je (ex-post) politika, ki naknadno zmanjšuje obstoječe regionalne razlike. Vsekakor regionalna politika ne odpravlja kreiranja novega medregionalnega neravnotežja. S svojim delovanjem dviguje globalno konkurenčnost posameznih regij. Če pa pogledamo razvoj Irske in Portugalske v zadnjem desetletju, lahko rečemo, da regionalna politika dviguje globalno konkurenčnost manj razvitih držav v Uniji. Ob proučevanju regionalne konkurenčnosti je vidno precej paralel s nacionalno konkurenčnostjo. Regije so v drugačnem

položaju kot države pri monetarnih zadevah, regulaciji mednarodne menjave ter pri fleksibilnosti plač in cen. Regije nimajo tako obsežen splet mehanizmov kot države, zato je vpliv na makroekonomsko konkurenčnost precej manjši. Novejši pristop regionalne politike bolj upošteva koncept konkurenčnosti. Namen regionalne politike je izboljšanje okolja, v katerem delujejo podjetja v problematičnih regijah (Johnson, Turner 2000, str. 115). Uravnotežen regionalni razvoj, ki je kot ključen cilj omenjen že v rimski pogodbi, torej ustanovitvenem aktu EGS, je dobil začetek v praksi z ustanovitvijo Evropskega sklada za regionalni razvoj, skladi pa so postali nasploh pomočniki v pripravah na vstop v EU. Z vstopanjem novih članic je postala regionalna strukturna politika še pomembnejša, saj nove članice prihajajo v glavnem iz vrst manj razvitih evropskih regij. Regionalna politika, ki naj zagotavlja uravnotežen razvoj neke regije, je seveda pogoj tudi za nove članice EU.

Razvoj regionalne politike EU lahko razvrstimo v tri obdobja (Jovanović 1997, str. 298):

- 1) Skupna regionalna politika EU ni dosegla pomembnega razmaka med prvotnimi šestimi članicami EU. V tem času se je samo Italija ubadala za resnimi regionalnimi problemi na jugu države. Zato regionalna politika EU ni shodila pred letom 1973.
- 2) Z vstopom Velike Britanije, Danske in Irske v istem letu se je odnos do regionalne politike spremenil. Predvsem Velika Britanija je bila močno zainteresirana, da se razvije skupno regionalno politiko. Sploh z vstopom Grčije in pozneje Španije ter Portugalske (1986) se je razmahnila regionalna politika EU, ki naj bi zmanjšala razlike med agrarnim Sredozemljem in tehnološko razvitim severom.
- 3) Tretje obdobje se začne s pripravo na skupno monetarno unijo EMU (1988). Regionalna politika je iz tega vidika močno koristila Portugalski in Španiji, ki sta vstopili v EMU v prvem valu.

Regionalna politika, ki naj zagotavlja uravnotežen razvoj neke regije, je seveda pogoj tudi za vse nove članice EU. Narava regij EU je povezana z geografsko raznolikostjo

Graf 2: Brezposelnost mladih po slovenskih regijah

Vir: Pečar 2003

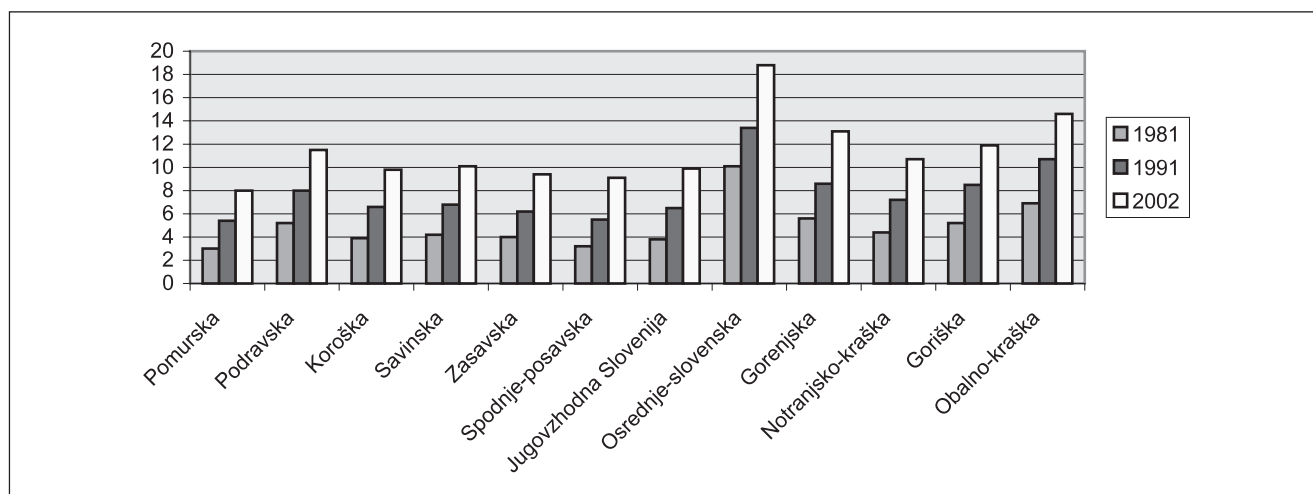
Evrope in z zgodovinsko razdeljenostjo na precejšnje število držav. Iz tega izhajajo sledeči problemi neenakomernega razvoja. Ob tem lahko tiste regije, ki potrebujejo posebno pozornost, razvrstimo po skupinah:

- 1) Regije ob državni meji se srečujejo s problemom razvoja infrastrukturne mreže. Nacionalne infrastrukturne mreže običajno povezujejo središče notranjost države z bolj oddaljenimi deli (znotraj meja države). Ob tem je infrastrukturna mreža ob državnih mejah precej manj razvita kot v notranjosti držav.
- 2) Regije, kjer prevladujejo upadajoče industrije, so zelo odvisne od obstoja teh industrij. Belgija, Španija, Francija, Italija in Velika Britanija imajo kar nekaj takšnih regij, katerih razvoj je odvisen od regionalne pomoči.
- 3) Regije, v katerih prevladuje kmetijstvo, se srečujejo z nizkimi dohodki in z odhajanjem prebivalstva v mesta. Takšne regije nujno potrebujejo dodatno pomoč, saj drugače ne morejo zagotoviti dolgoročnega razvoja.

- 4) Otoške regije pestijo specifični problemi zaradi geografskih posebnosti.
- 5) Zaostajajoče regije otajajo pod ravno povprečnega razvoja v EU. Takšne regije so v Grčiji, Španiji in Portugalski.
- 6) Regije – periferije so locirane daleč stran od gospodarskih središč. Veliko število razvitih regij leži v središču države ali okoli glavnega mesta. Posamezni deli sredozemskega območja imajo takšen značaj.

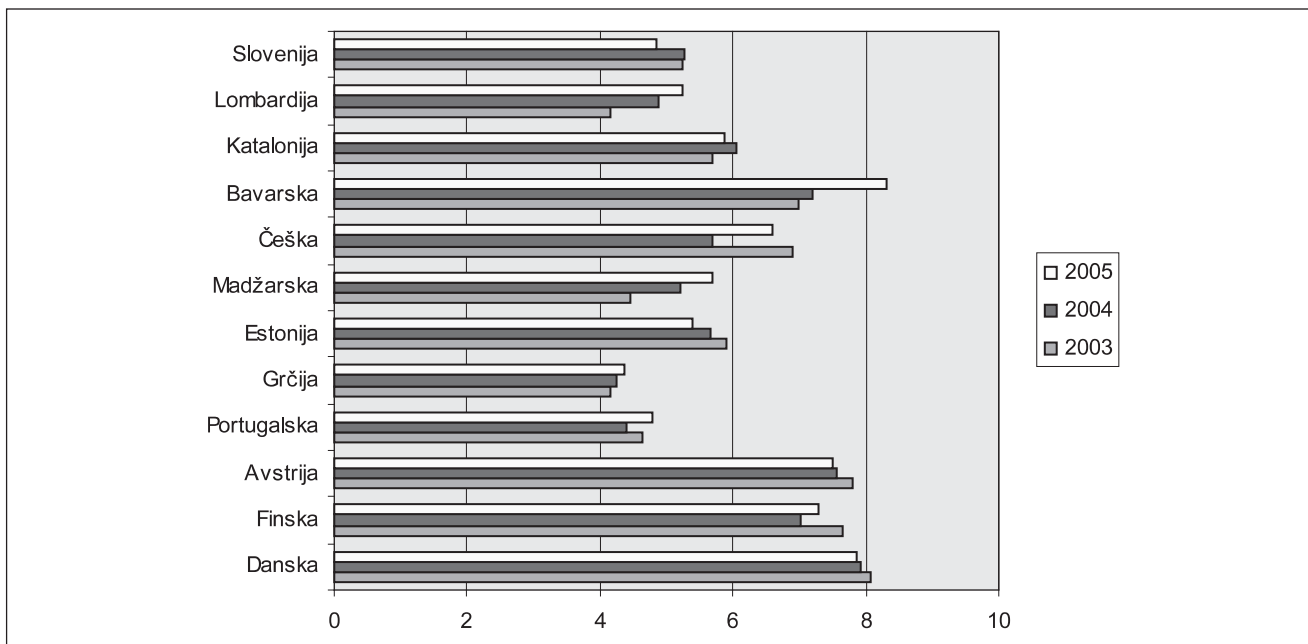
3 Vpliv regionalne politike na konkurenčnost

Uravnotežen regionalni razvoj je kot eden ključnih ciljev omenjen že v rimski pogodbi, ustanovitvenem aktu EGS, dejanski začetek pa predstavlja ustanovitev Evropskega sklada za regionalni razvoj v 70. letih. Regionalna strukturna politika EU, kot jo poznamo danes, se je začela z reformo strukturnih skladov 80. let. Leta 1993 z Maastrichtsko pogodbo je bil kot dodatni instrument strukturne in kohezijske politike ustanovljen še kohezijski sklad. Štirim najmanj razvitim članicam EU (Irski, Španiji, Portugalski

Graf 3: Delež prebivalstva z najmanj višjo ali visoko izobrazbo

Vir: Pečar 2003

Graf 4: Urbanizacija mest ne izčrpa ekonomskih virov (anketa 1-10)

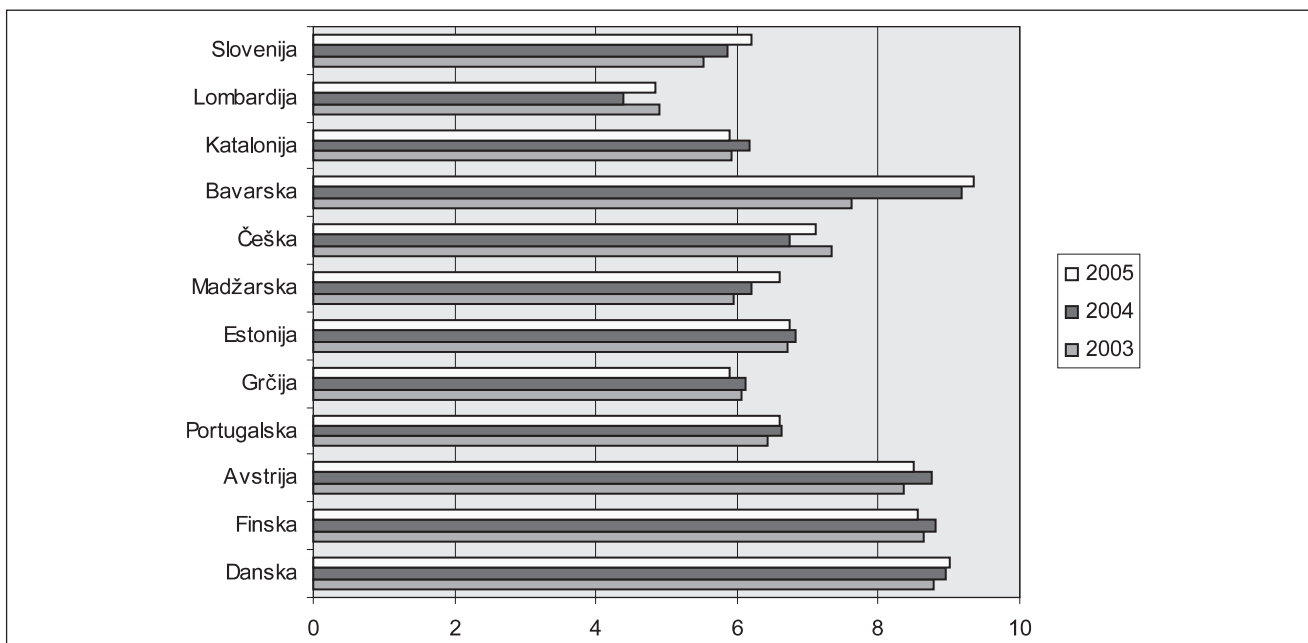

Vir: IMD, IER-EF Ljubljana.

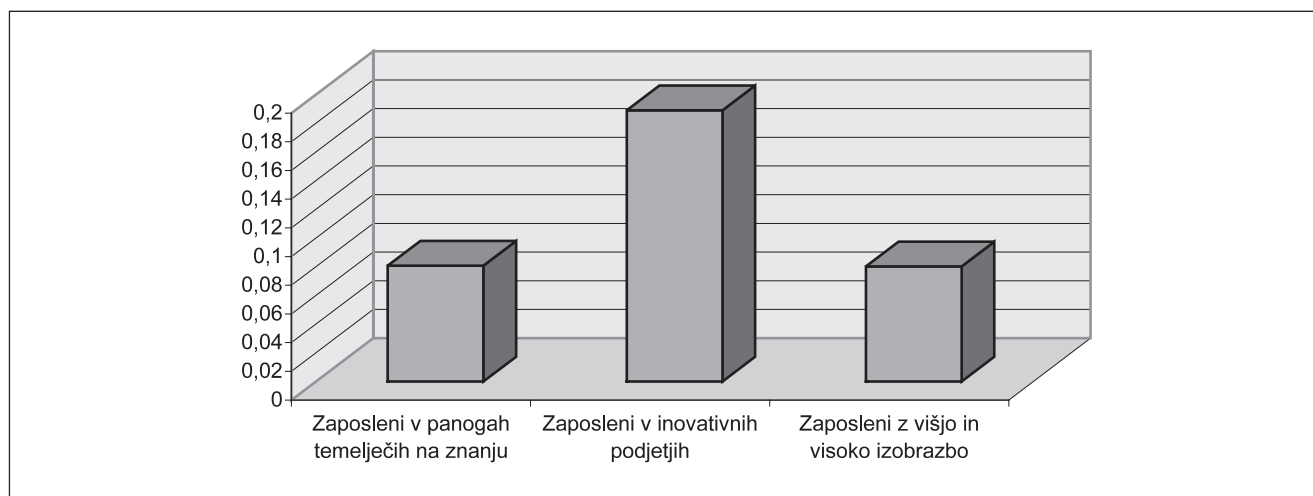
in Grčiji) naj bi pomagal pri pripravi na vstop v ekonomsko in monetarno unijo, in sicer prek sofinanciranja projektov s področja varstva okolja in prometne infrastrukture za čezevropska omrežja. Regionalna politika je bila opredeljena kot bistven element socialne in gospodarske kohezije, potrebne za vzpostavitev gospodarske in denarne unije. Njeno izvajanje v EU pa poteka tudi prek politike državnih pomoči. Te so sicer v nasprotju s cilji skupnega evropskega trga, dovoljene pa so le pod določenimi pogoji. Med pogojno dovoljene državne pomoči sodijo tudi regionalne državne pomoči, ki predstavljajo več kot polovico vseh državnih pomoči Unije predelovalni industriji.

Zanimivo je pogledati, kako regionalna politika vpliva na zmanjševanje razlik med evropskimi državami. Zmanjševanje razlik je zaznano med posameznimi članicami EU v obdobju 1960–1996. Pristop Avstrije, Švedske in Finske ni povečal regionalnih problemov Unije v nobenem pogledu. Viden je precejšen napredek Irske (60,8 – 1986, 96,5 – 1996), ki je v devetdesetih letih rasla s povprečno stopnjo 5 odstotkov, medtem ko je Unija dosegala gospodarsko rast nižjo od 2 odstotkov. Precejšnjo konvergenco h gospodarstvu EU je dosegla tudi Portugalska (55,1 – 1986, 70,5 – 1996), vendar precej manjšo kot Irska. V petih članicah EU je BDP na prebivalca v najbogatejši

Graf 5: Infrastruktura za distribucijo blaga in storitev je v splošnem učinkovita (anketa 1-10)

Vir: IMD, IER-EF Ljubljana.

Graf 6: *Specializacija slovenskih regij (Herindahlov indeks)*

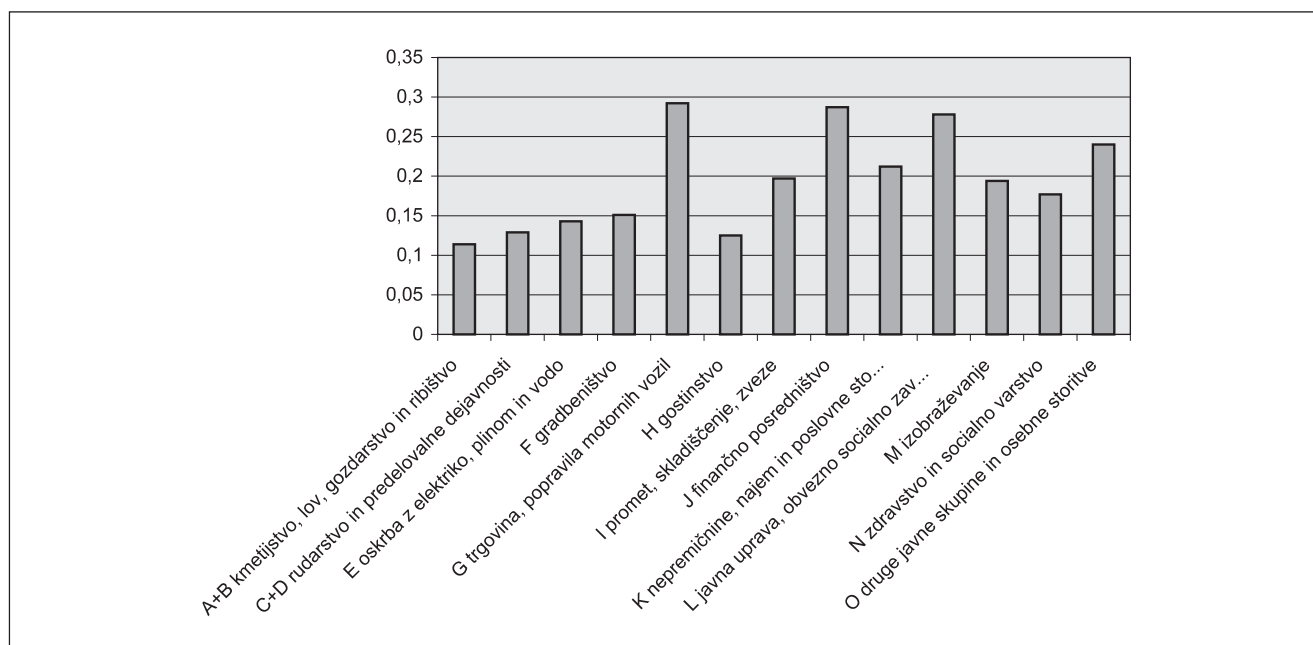
Vir: Kavaš, Pečar 2004, lastni izračun

regiji vsaj dvakrat večji kot v najrevnejši regiji. Primerjava je narejena za stare članice EU (EU-15). Zanimiv primer je regija Hamburg, ki ima po združitvi Nemčije za 3,5-krat višji BDP na prebivalca od najrevnejše regije v Nemčiji. 46 od vseh EU regij beleži BDP na prebivalca nižji od EU povprečja. Trinajst takšnih regij je v Grčiji, osem v Španiji, sedem v Nemčiji, šest na Portugalskem, pet v Italiji, štiri v francoskih čezmorskih območjih, dve v Veliki Britaniji in ena v Avstriji. Če primerjamo regije po podatkih za leto 1992 po BDP na prebivalca po kupni moči in jih primerjamo s standardom EU (EU povprečje = 100), so najbogatejše regije Hamburg (196), Darmstadt (174), Bruselj (174), Pariz (169), Dunaj (166), Oberbayern (157), Luksemburg (156) in Bremen (155). Na drugi strani so najrevnejše regije: pet novih nemških dežel (38–44), grška regija Aigaio (45) in Iperios (47); v francoskih čezmorskih posestih Guadeloupe

(37) in Reunion (45) in portugalske regije Alentejo (41), Azori (41), Madeira (44) in Centro (48).

Sama razdelitev Slovenije na dve ali tri regije bi imelo določen vpliv na konkurenčnost gospodarstva.

Osrednja regija z Ljubljano bi vsekakor beležila najboljše gospodarske rezultate, medtem ko bi zahodna regija bila v precej boljšem položaju od vzhodne. V Sloveniji se razlike med posameznimi regijami povečujejo. Ljubljana je na primer v prehodnem obdobju bolj povečala svoj standard kot ostale regije. Bruto dodana vrednost osrednje regije dosega že skoraj štirideset odstotkov. V Sloveniji je v obdobju 1990–99 vidna koncentracija bruto dodane vrednosti v osrednji regiji. Največ so izgubile Podravska, Pomurska, Spodnje-posavska ter Zasavska regija. Brezposelnost mladih je indikator, ki prikazuje, kolikšen delež mladih nima

Graf 7: *Indeks koncentracije posameznih dejavnosti v Sloveniji (2001)*

Vir: Pečar 2003, lastni izračun

zaposlitve. Pri mladih se dostikrat pojavljajo težave, kose po končanem izobraževanju znajdejo na trgu delovne sile. Če so razlike med izobraževalnim sistemom in potrebami trga delovne sile velike, potem se to odseva pri nezaposlenosti mladih.

Največja brezposelnost mladih je bila na začetku opazovanega obdobja največja pri Pomurski in Koroški regiji. Najmanjša pa pri Osrednje-slovenski in pri Gorenjski regiji. V letu 2003 je brezposelnost mladih največja pri Zasavski, Pomurski in Savinjski regiji. Te regije so razvojno v precej slabšem položaju od ostale Slovenije.

Po izobraženosti se najvišje rangirata Osrednje-slovenska, Obalno-kraška in Gorenjska regija. Dvig izobraženosti je zaznan v vseh slovenskih regijah. V najslabšem položaju so Pomurska, Spodnje-posavska, Zasavska in Koroška regija. Uravnotežen razvoj lahko merimo tudi z anketnimi indikatorji konkurenčnosti. IMD letopis konkurenčnosti vsebuje dva anketna indikatorja, ki sta primerna za ocenjevanje uravnoteženosti razvoja. V IMD letopis konkurenčnosti lahko vidimo, kje urbanizacija mest ekonomsko izčrpava ostali del države.

Primerjava slovenskega položaja je narejena na podlagi držav in regij, ki ne presegajo deset milijonov prebivalcev. Benchmarking metodo lahko uporabimo na tri načine. Prvi način je primerjava s najrazvitejšimi ekonomijami EU (Finska, Danska). Drugi način je primerjava s tistimi članicami EU, ki so razvojno na istem nivoju kot Slovenija (Grčija, Portugalska). Primerjava s Španijo je neprimerna, ker ima Španija kot velika ekonomija drugačen način konkurenčnega položaja. Estonija, Madžarska, Slovaška in Češka so šle skozi podoben tranzicijski proces in skozi proces vključevanja v EU. Pri Bavarski, Avstriji, Finski in Danski je opazno, da urbanizacija mest ne izčrpava ekonomskih virov širšega območja. Menedžerji, ki so odgovorili na anketni vprašalnik so opredelili svoje stališče glede tega. Slovenija je po tem kriteriju v podobnem položaju kot Lombardija, Italija in Portugalska.

Učinkovitost infrastrukture za distribucijo blaga in storitev je tudi eden on indikatorjev uravnoteženega razvoja. Če je infrastruktura dobro razvita samo okoli glavnega mesta, potem to pomeni neuravnotežen razvoj infrastrukture. Pri Bavarski, Avstriji, Finski in Danski je opazno, da je infrastruktura precej učinkovita na celotnem območju. Slovenija je po tem kriteriju v podobnem položaju kot Katalonija, Madžarska in Grčija. Zaostanek je viden za Češko, Estonijo ter Portugalsko. Oba anketna indikatorja kažeta na to, da je razvoj v Sloveniji precej neuravnotežen.

Regionalna konkurenčnost se lahko precej dvigne, če se regije v državi uspejo specializirati in diferencirati. Herindahlov indeks omogoča izračun specializacije v slovenskih regijah. Specializacijo slovenski regij lahko ocenjujem s pomočjo strukture zaposlenih. Herindahlov indeks specializacije, ki je izračunan za zaposlene v panogah

temelječih na znanju, za zaposlene v inovativnih podjetjih ter za zaposlene z višjo in visoko izobrazbo. Herindahlov indeks je največji pri zaposlenih v inovativnih podjetjih. Če primerjam zaposlene v panogah temelječih na znanju ter zaposlene z višjo in visoko izobrazbo je indeks dvakrat manjši. To pomeni, da so inovativna podjetja v Sloveniji najmanj geografsko razpršena.

Indeks koncentracije prikazuje kako so posamezne dejavnosti razpršene po slovenskih regijah. Največja koncentracija je zaznana pri trgovini, finančnem posredništvu ter pri javni upravi. To je po svoje razumljivo, saj so te dejavnosti precej skoncentrirane v Ljubljani. Največja razpršenost je vidna pri gostinstvu in kmetijstvu.

4 Zaključek

Če bo Slovenija v naslednjih letih oblikovala tri ali dve regije po evropskih kriterijih, bo to vsekakor prispevalo k naši konkurenčnosti. Specializacija posameznih območij bi se s tem pospešila. Evropskih regij ne bomo oblikovali samo zaradi pridobitev večjega obsega evropskih sredstev, ampak tudi zaradi potreb tako industrijskega kot storitvenega sektorja v Sloveniji. Razvoj posameznih konkurenčnih determinant, kot so infrastruktura, človeški viri, tehnološke mreže, menedžment, trg dela, zdravstvo, ter regionalni institucionalnega okvir, bi moral bolj slediti potrebam regionalnega prebivalstva ter manj potrebam nacionalne države. Večja možnost regionalne specializacije omogoča večjo konkurenčnost ter lažje vključevanje v evropski prostor. Posebnost regij v primerjavi z državami EU se vidi v tem, da lahko manj razvite regije EU pričakujejo razvojno pomoč, kar vpliva na konkurenčnost regije. Poleg tega je iz vidika regije privabljanje izkušenih strokovnjakov od drugod lažje kakor s strani države, saj je preseljevanje med državami čisto nekaj drugega kot med regijami znotraj iste države.

V Sloveniji se razlike med posameznimi regijami povečujejo. Ljubljana je na primer v prehodnem obdobju bolj povečala svoj standard kot ostale regije. Bruto dodana vrednost osrednje regije dosega že skoraj štirideset odstotkov. V Sloveniji je v obdobju 1990–99 vidna koncentracija bruto dodane vrednosti v osrednji regiji. Največ so izgubile Podravska, Pomurska, Spodnje-posavska ter Zasavska regija. Največja brezposelnost mladih je bila na začetku opazovanega obdobja največja pri Pomurski in Koroški regiji. Najmanjša pa pri Osrednje-slovenski in pri Gorenjski regiji. V letu 2003 je brezposelnost mladih največja pri Zasavski, Pomurski in Savinjski regiji. Te regije so razvojno v precej slabšem položaju od ostale Slovenije. IMD analiza konkurenčnosti ugotavlja, da razvoj v Sloveniji ni preveč uravnotežen. Iz vidika konkurenčnosti je potrebno, da bi Slovenija oblikovala evropske regije. Tudi če bo prišlo do dveh namesto treh evropskih regij v prihodnjem obdobju, bo to imelo pozitiven vpliv na konkurenčnost.

Literatura

1. Aiginger, K., Boheim, M., Gugle, K., Penedr, M., Pfaffermayr, M. (1999). Specialisation and Geographic Concentration of European Manufacturing, *Enterprise DG Working Paper No.1*, Background Paper for »The Competitiveness of European Industry: Brussels.
2. Camagni, R. (2002). On the concept of territorial competitiveness: sound or misleading? *ERSA Conference paper*. Dortmund.
3. Capello, R.: Spatial Transfer of Knowledge in High Technology Milieux (1999). Learning vs. Collective Learning Processes. *Regional Studies*. 33 (4): 353–365.
4. European Commission (2004). *The Third Report on Economic and Social Cohesion*. Brussels.
5. IMD (2005). *The World Competitiveness Yearbook 2003, 2004, 2005*. IMD Lausanne.
6. Johnson, D, Turner, C. (2000). *European Business, Policy Challenges For the New Commercial Environment*. Routledge.
7. Jovanović, M.N. (1997). *European Economic Integration, Limits and Prospects*. Routledge.
8. Kavaš D., Pečar, J. (2004). *Reforma »reform« nacionalne regionalne strukturne politike*. IER Ljubljana.
9. Kovačič, A. (2004). *Globalna konkurenčnost Slovenije v času njenega vključevanja v Evropsko unijo*. Doktorska disertacija. EF Ljubljana.
10. Krugman, P, Livas, R. (1996). Trade Policy and the Third World Metropolis. *Journal of Development Economics* 49(1):137–150.
11. Maarten de Vet, J., Baker, P., Dalglish, K., Pollock, R., Healy, A. (2004). The Competitiveness of Places and Spaces. *A Position paper ECORYS*. Brussels.
12. Maskell, P., Eskelinen, H., Hannibalsson, I., Malmberg, A., Vatne, E. (1998). *Competitiveness, Localised Learning and Regional Development*. Routledge.
13. Mojmir, M. (2004). *Kohezijska politika Evropske unije*. Ljubljana: samozaložba.
14. Moussis, N. (1999). *Evropska unija, pravo, ekonomija, politike*. Zbirka Evropa, Ljubljana.
15. Omoregie, M.E. in Thomson, J.K. (2001). Measuring regional competitiveness in oilseeds production and processing in Nigeria: a spatial equilibrium modeling approach. *Agricultural Economics* 26(3): 281–294.
16. Pečar, J. (2003). Izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah. *UMAR Delovni zvezki XII*(5).
17. Pinelli, D. (1998). *Regional Competitiveness Indicators*. Brussels: European Commission.
18. Roth-Zanker, R. (2001). How to attract managers and professionals to peripheral regions? Recruitment strategies in the Weser-Ems Region, Germany. *European Planning Studies* 9(1): 47–68.
19. Rogerson, J.R. (1999). Quality of life and city competitiveness. *Urban Studies* 36(5–6): 969–985.
20. Santos, D. (2000). Innovation and Territory: Which strategies to promote regional innovation systems in Portugal. *European Urban and Regional Studies* 7(2): 147–157.
21. Schienstock, G, Kautonen, M, Roponen, P. (1998). *Cooperation and Innovation as Factors of Regional Competitiveness. A comparative Study of Eight European Regions*.